תלמוד בבלי · ראשונים · תוספות רי״ד

תוספות רי"ד על ראש השנה

רבנו ישעיה דטראני [הרי"ד]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות רי"ד על ראש השנה

רבנו ישעיה דטראני [הרי"ד]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-ריד-על-ראש-השנה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב: 5
דף ג. 5
דף ג: 5
דף ד. 6
דף ה: 6
דף ו. 7
דף ו: 7
דף ז. 8
דף י. 8
דף י: 8
דף יא. 9
דף יב. 9
דף יב: 10
דף יג. 11
דף יג: 12
דף יד. 12
דף טו. 13
דף טו: 14
דף טז: 15
דף יח. 16
דף יט. 16
דף יט: 17
דף כ. 17
דף כב: 18
דף כג. 18
דף כג: 18
דף כה: 19
דף כו. 20
דף כז. 20
דף כט: 22
דף לא: 22

דף לב. 22

דף ב:

וממאי דמעשה דאב קדים פי' השתא ס"ל להמקש דמ"א שנה עשו במדבר שהרי לא עברו את הירדן אלא בעשור לחודש הראשון ושהו במדבר מאב דשנתת הארבעים עד ניסן וכיון דלתשרי מנינן הרי נכנסו בשנת מ"א מתשרי ועד ניסן ובאדר של אותה שנת מ"א מת משה בשבעה בו ואי קשיא היאך עולה בלב המקשן להקשות כך שיעמדו ישראל במדבר מ"א שנה והכתיב ובני ישראל אכלו את המן מ' שנים עד בואם אל ארץ נושבת וכתיב ביהושע דממחרת הפסח שאכלו מעבור הארץ סבת המן וא"כ שאכלו המן מ"א שנה תשובה אמר לך המקשה לעולם יציאת מצרים לתשרי מנינן אבל מ' שנה דאכילת המן אינו מונה אלא מירידתו שהיתה באייר ומאייר, לאייר מונה שנה:

דף ג.

תניא כוותיה דר' יוחנן כו' עד ואומר ויחל לבנותו בחדש השני נ"ל דל"ג בברייתא להאי קרא דאי גרסי' לה א"כ תניא כר"א הוי ורבינו ברוך זצוק"ל כך פירש וקושיא דאב ותמוז ואדר דקשיא לר' יוחנן ה"נ תיקשי אמתניתא ול"ג אלא עד ואומר בחדש השלישי ואי גרסי ליה יש לפרש הכי אע"ג דלא קיי"ל מהאי קרא דויהי בשמנים שנה דמניסן מנינן כי היכי דאתייה ר' יוחנן אתייה נמי תנא דברייתא:

דף ג:

אותיב רב יוסף ביום עשרים וארבעה לחדש בששי כו' מה דקשיא לי במהדורא קמא אמאי לא אותבי' מקראי אחרינא דכתיב בחגי בחודש התשיעי בשנת שתים לדריוש יש לתרץ דאיכא למימר ממאי דמעשה דאלול קדים דילמא דכסליו קדים מש"ה דייק מהנך תרי קראי דסמיכי אהדדי וליכא למימר התם ולעשה דחדש שביעי קדים דקרא קמא דחודש שישי קאי אדלעיל דכתיב ויער ה' את רוח זרובבל בן שאלתיאל וגו' ויבאו ויעשו מלחמה בבית ד' צבאות אלהיהם והתם קאי ביום כ"ד לחדש השביעי בששי שבכ"ד באלול התחילו לבנות ובכ"א לתשרי צוהו השם שיאמר להם מי בכם הנשאר אשר ראה אותו בכבודו הראשון וגומר שהיו רואים שאין זה הבנין כלום לפני בנין הראשון ואמר להם גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון ואין לומר שנתנבא זו הנבואה קודם שהתחילו לבנות א"ו קודם התחילו לבנות בחדש הששי ואח"כ נתנבא בחדש השביעי:

דף ד.

אחד הנודר פי' סתם נדר הוי שנדר הרי עלי קרבן ולא האומר הרי דמי עלי. כדפריש המורה:

דף ה:

אלו חטאות ואשמים עולות ושלמים פי' המורה עולות ראייה ושלמי חגיגה וא"ת היאך קבע שלש רגלים למצותן ברגל הראשון שהקריבן כגון שהפרישן ואבדן והקריב אחרים תחתיהן ונמצאו שלא יאחרם יותר מג' רגלים:

תודה שנתערבה בחברתה ומתה אחת מהן חברתה אין לה תקנה פירש אין להעמידה בתודת חובה אלא בתודת נדבה תודת חובה מאי היא כגון שאמר הרי עלי תודה שאם הפרישה ואבדה חייב באחריותה א"נ כגון שהי' מארבעה הצריכין להודות דכתיב בהו ויזבחו זבחי תודה וכיון דהוא חייב באחריותה אם מתה חייב להביא אחרת תחתיה וכיון שהוא חייב להביא אחרת תחתי' אמאי אמרי' דחברתה אין לה תקנה יביא אחרת ויתנה ויאמר אם אותה שמתה היתה תודתי ה"ז תודה תחתי' ויביא עמה לחם ואותה שנשארה הוא תמורה ותקרב בלא לחם ואם אותה שמתה היתה התמורה ה"ז שלמים והלחם הזה יהי' לתודה הראשונה ולמה אומר חברתה אין לה תקנה ואמרי' בפ' התודה אמר רבא זו תודה וזו לחמה אבד הלחם מביא לחם אחר אבדה תודה אין מביא תודה אחרת מ"ט לחם גלל תודה ואין תודה גלל לחם וכי תימא ה"נ כגון דאפריש לחם בהדי תודה קמייתא שכשמתה אינו יכול להביא תודה אחרת עם אותו הלחם משום דקאמר זו תודה וזו לחמה ומש"ה קאמר אין לה תקנה הא לאו מילתא הוא דכל זמן שלא נשחטה התודה אין הלחם קדוש קדושת הגוף אלא קדושת דמים ובר פדיון הוא כדאמרי' בפ"ק דפסחים בה' דשתי חלות של תודה פסולות וכיון דבר פדיון הוא הדמים שהי' צריך ליתן בלחם אחר יפדה בהם הלחם הזה ויפלו אותם הדמים לנדבה ולעולם יביא תודה אחרת ויתנה ואמאי חברתה אין לה תקנה הילכך אין להעמידה אלא בתודת נדבה כגון דאמר ה"ז נדבה שמשעה שהפרישה אינו חייב באחריות' והפריש תודתו ולחמה והמיר בה ומתה אחת מהן ואלו הי' רוצה להביא אחרת הי' מביא ומתני' כדפרישי' אלא כיון שהיתה נדבה ואינו חייב באחריותה אינו רוצה להפריש אחרת תחתי' ומש"ה אין לה תקנה: עיין בפרק התודה שמדקדק עליה התלמוד הרבה ואינה מעמידה בתודת חובה אלא בתודת נדבה כדפרישית אבל מיהו כשמתנה בתודת חובה אינו מתנה בשלמי' כדכתבית מפני שמביא קדשים לבית הפסול שאין התודה נאכלת לשני ימים ולילה אחת:

דף ו.

הואיל ואמר ר' יוחנן ואיתימא ר' אלעזר אין אשתו של אדם מתה אא"כ מבקשין ממנו ממון ואין לו כו' פי' והם ה"נ אמרי' בפ' במה מדליקין תניא ר' נתן אומר בעוון נדרים אשתו של אדם מתה שנא' אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך ושניהן שוים בדבר זה שכל זמן שיש לאדם לשלם ואין לו או שגזל או שנדר כגון שאמר ערכי עלי וכלה ממונו טרם שיקיים נדרו ועכשיו באים הגזברים למשכנו ואין לו מה ליתן להם בעון זה מתה אשתו אבל בעבור עון בל תאחר שיש לו לקיים נדרו אלא שעברו עליו ג' רגלים ועדיין לא קיים נדרו אין אשתו מתה ובהא דרשינן בך חטא ולא באשתך חטא:

דף ו:

אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת כו' עיין מה שכתבתי עליו בפ' ר"ע בשבת במהדורא תליתאה:

או דילמא הא איתא בשמחה פי' וכיון דהיא חייבת בשמחה כדאמרי' בפ"ק דחגיגה ובפ"ק דקידושין אי אפשר לה שלא תעלה שאין שמחה אלא בבשר שלמים וקרינא בה ובאת שמה והבאת שמה א"ל אביי ותיפוק לי מיהא דהא איתא בשמחה פי' וכיון דחייבת לעלות מה לי משום שמחה מה לי משום ראייה ומי אמר אביי הכי והאמר אביי אשה בעלה משמחה פי' בפ"ק דקידושין אמר הכי למימרא דאשה לא מחייבא בשמחה דבעלה משמחה שאינה חייבת היא להביא שלמי שמחה אלא בעלה חייב להביאם והיא עולה ואוכלת עמו והיא אינה חייבת להביא שלמים וכיון שאינה חייבת בקרבן לא קרינא ובאת שמה והבאתם שמה דלא מיקרי ובאת שמה אלא בעזרה שכל ישראל מביאין קרבנותיהן שם ולא בירושלים ואשתו של יונה שהיתה עולה ברגל ולא מיחו בידה חכמים צריך לפרשו שהיתה עולה ונראה בעזרה בזכרים אבל בירושלים כל הנשים נתחייבו לעלות אבל אינן חייבות קרבן וכיון שאין חייבות בקרבן אין חייבות לבא בעזרה שהמתחייב להביא קרבן מיטפל בהבאתו בעזרה כדכתיב אל פתח אהל מועד יקריב אותו ותניא בסיפרא מיטפל בהבאתו עד העזרה ומתרץ לדבריו דר' זירא קאמר ולי' לא ס"ל פי' דשמעי' לר' זירא דאמר או דילמא הא איתא בשמחה וא"ל אביי אי סברת דאיתא בשמחה פשיטא דהיא בבל תאחר דקרינא בה ובאת שמה והבאתם שמה ואמאי קא מבעיא לך אבל מיהו אביי ס"ל דגם בשמחה אינה חייבת אלא בעלה משמחה:

ולא פליגי הא בתם והא בבעל מום ובירושלמי מוכיח שאפילו מונין לו משעה שנולד דגרסי' התם אמר ר"ה זאת אומרת ימים שהבכור מחוסר זמן בהם עולין מתוך כוונתו

א"ר מנא ר' יונה אבא שמע לה מן הדה כל הבכור אשר יולד בבקרך בצאנך הזכר תקדיש משעת לידתו את מונה לו שנה:

דף ז.

אבל מפני הדחק מעברין אותה אחר ר"ה מיד בפ"ק דסנהדרין אמרי' ת"ר על שלשה סימנים מעברין את השנה על אביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מהן מעברין ועל אחד מהן אין מעברין ובזמן שאביב אחד מהן הכל שמחין לעבר רשב"ג אף על התקופה איבעיא להו על התקופה שמחין או דילמא מעברין תיקו ובע"כ הך ברייתא דתני מפני הדחק מעברין אותה אחר ר"ה מיד כרשב"ג אתיא דאמר אף על התקופה דהא אביב ופירות האילן מי יודע מר"ה איך יהיו עד שלא יבא אדר הילכך האי דמעברין סמוך לר"ה מיד אינו אלא בעבור חשבון התקופה ובדורות הללו אין לנו לא אביב ולא פירות האילן וכל מה שאנו מעברין ועושין ז' עיבורים לכל מחזור של י"ט שנה אינו כ"א בעבור חשבון התקופה להשוות שנת הלבנה עם שנות החמה א"כ העיקר התקופה הוא:

דף י.

דתניא פר האמור בתורה סתם בן כ"ד חודש ויום א' דברי ר"מ ר"א אומר בן כ"ד חודש ולמ"ד יום קשיא לי דתנן בפ' א' דפרה כבשים בני שנה ואלים בני שתים וכולן מיום ליום וכן שלשה עשר חדש אינו כשר לא לאיל ולא לכבש ר"ט קורהו פלגס כו' ונ"ל שגם ר"מ מודה בזה דלא נקרא איל בן שתי שנים בפחות מי"ג חדש ויום אחד ומ"ש ג' שנים דפר בן בקר מב' שנים דאיל דלגבי פר סבר אם נכנס יום א' בשנה שלישית עולה לו שנה ובאיל לא אמרי' הכי אלא בעי' שנכנס בשנה שניי' ל"א יום:

דף י:

ואמר ר"נ אמר ר' אבא בר אבוה לדברי האומר צריך שלשים צריך שלשים ושלש כמה פתרון המורה שפירש ל' לקליטה ר"ל לתוספת שביעית בלבול את העולם ואחריו הלך גם רבי' יהודא בר' נתן זצוק"ל ולפי פתרונו נדחקתי לכתוב מה שכתבתי במה"ק ואינו כן שלא מצאנו תוספת שביעית אלא לחרוש את האילנות באותה התוספת שהדבר מוכיח שאותה החרישה אינה אלא לצורך שביעית ומפני זו היא אסורה אבל אם היא רוצה לזרוע או לנטוע שום נטיעה באותה תוספת שביעית לא נאסר אך אם אין לה שהות לקלוט קודם שאם הדבר ידוע שלא תוכל לקלוט קודם שביעית אלא בשביעית הו"ל

הנוטע בשביעית ויעקור ובשיעור הקליטה חלקו אלא התנאים דת"ק סבר ל' יום ור' יהודא סבר ג' ימים ור' יוסי ור' שמעון סברי שתי שבתות ולא בעינן גבי שביעית טפי מהאי שיעורא ל' יום לת"ק וג' לר' יהודא ושתי שבתות לר' יוסי ור"ש והאי דאמר ר"נ לדברי האומר ל' צריך ל' ול' כו' לא קאי אלא אמאי דתניא לעיל שהנוטע ל' יום לפני ר"ה עלתה לו שנה ואתא רב נחמן למימר דהאי דתני דבל' יום עלתה לו שנה אין ימי הקליטה עולין לו לחשבון ל' יום שחשובין שנה שכל ימי הקליטה כמאן דמנחא בכדא דמיא אלא בעי ל' יום לבד מימי הקליטה שלאחר שתקלוט בעינן ל' יום להיות חשובין ולמ"ד שימי הקליטה הן ל' יום צריך ל' ול' שלשים לקליטה ושלשים להיות חשובין שנה ולדברי האומר שימי הקליטה הן שתי שבתות צריך שתי שבתות לקליטה ול' להיות חשובין שנה ור"נ ס"ל כר"א דאמר ל' יום בעי' להיחשב שנה וא"כ מאי דתניא בברייתא דלעיל ל' יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה כמאן אתיא אי כר"א ל' ול' בעי ל' לקליטה ול' להיות חשובין שנה דימי הקליטה אינן מן החשבון דכמאן דמנחא בכדא דמיא ואוקמה כר"מ והאי דתנא ל' יום לא להיות חשובין שנה דלר"מ יום א' בשנה חשוב שנה אלא לאיבעי ל' לקליטה ודין הוה הוה דליבעי ל"א יום ל' לקליטה וא' להיות חשוב שנה אלא קסבר ר"מ יום השלשים שקולטת בו עולה נמי להיות חשוב שנה כך נראה בעיני פתרון שיטה זו ואין כאן שום דוחק: עיין מה שכתבתי בפ"ק דמשקין במהדורא תנינא וכן מצאתי שפירש גם רבי' חננאל זצוק"ל בשלהי הערל שלשים לקליטה ושלשים לעלות לו שנה:

דף יא.

כל מעשה בראשית לקומתן נבראו פי' ועשבים נמי לקומתן נבראו גדולים כמו שהן בימי ניסן וכדר' יהושע אבל ר"א דאמר דשאים דקין נבראו כמו שהן בימי תשרי לית לי' האי דרשה דלקומתן נבראו:

דף יב.

ולתקופה כר' יהושע לא נתברר לי פתרונו ולא פתרון המורה:

תרי גווני ירק ירק הנאגד משיאגד כו'. פי' זה החילוק הוא לענין גורנן למעשרות אבל לענין חדש וישן ושניי' הנכנסת לשלישית לא אזלי בתר גורנן למעשרות דהא תבואה גורנה למעשרות הוי משימרח ולענין חדש וישן אמרי' לקמן דאזלי' בתר שליש ואע"ג דאשכחן תרי גווני ירק גבי חדש וישן חד ירק דאזיל בתר לקיטה וחד ירק דאזיל בתר השרשה כגון הקטניות כדבע' למימר לקמן ההיא דקטניות לא מקרי ירק דלא מקרי ירק

אלא מאי דמיתאכיל עלין וקלחין דיד' אבל קטניות שזרען לזרע שרי להו לעלין וקלחין ואכיל פרי דקטניות אך אם זרען לירק לאוכלן עליו וקלחיו והנהו בתר לקיטה אזלי בהו ולא בתר השרשה:

דף יב:

תנן התם התלתן משתצמח אחר שנת צמיחתו הוא מתעשר ולא אחר שנת לקיטתו משתצמח לזריעה שהזרע צומח בתוכו. התבואה דגן ויין ותירוש קרויין תבואה דכתיב כתבואות גורן וכתבואת ירק והזיתי יצהר משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שיגיעו בה לשליש בישולם אם שניי' אם שלישית ומשמע פתרון המורה שזו המשנה הוא שנוי' אצל חדש וישן ואינו כן שאינה שנוי' אלא אצל חיוב המעשרות כדתנן בפ"א דמעשרות מאימתי הפירות חייבין במעשרות התנאים משכיחלו הענבים והאבושים משיבאישו האוג והתותים משיאדימו כו' עד התלתן משתצמח התבואה והזיתים משיביאו שליש וראיתי שבתוספת נתקשו הרבה על דבר זה וכתבו כך תימה לר' דבכאן משמע דמשנה זו נשנית לענין חדש וישן והאי דקתני משתצמח היינו אחר שנת צמיחתו היא מתעשר והתבואה והזיתים אחר שנת הבאת שליש שלהם מתעשרין והיא לא נשנת אלא לחיוב מעשרות שאז הן מתחייבין במעשר תחלתן משתצמח וקודם צמיחה אינו חשוב כלום ופטור וכן תבואה וזיתים משהביאו שליש הן חייבין אבל קודם הבאת שליש אינן חשובין כלום ופטורים דהכי קתני רישא בהדיא מאימתי הפירות חייבין במעשר ומפרש והולך כל פרי ופרי כמה גדילתו להתחייב במעשרות ומזכיר גם אלו בפ"ק דמעשרות ואם אחר זמן חיוב מעשר רוצה לילך כמו כן לענין חדש וישן אחר זמן שנתחייבו במעשר ולמה הלכו בכל פירות האילן אחר חנטה ונ"ל דלא קשיא ולא מידי דאע"ג דלענין חיוב מעשרות היא שנוי' מ"מ שפיר מצינן למילף מינה לענין חדש וישן דהשתא לענין חיוב המעשרות דלא מחייבי פירות האילן במעשר אלא כשיעור דתני התם אפ"ה לענין חדש וישן אזלי' משעת חנטה כדבעי' למימר לקמן תלתן ותבואה וזיתים דחשיבי בהכי לענין חיוב מעשר כ"ש דחשיבי בהכי לענין חיוב מעשר שפיר ילפי' מינה נמי לענין חדש וישן והא דתנן התלתן משתצמח מפרש עלה בירושלמי במס' מעשרות כדי שתזרע ותצמח כיצד הוא בודק ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן נוטל מלא קומצו ונותן לתוך ספל של מים אם שקע רובה חייבת ואם לאו פטורה וזהו מהו שמפרש הירושלמי ולא פתרון המורה וכי היכא דמעשר בתלתן כדי שתזרע ותצמח הם ה"נ משער בשליש דתבואה דה"ג בירושלמי בפ"ב דשביעית בפירות הלכו אחר השליש ובאורז אחר השרשה ובירק

אחר לקיטת עישורו מנין בפירות אחר השליש שנאמר מגרנך ומיקבך מגרנך ולא כל גרנך מיקבך ולא כל יקבך מעתה אפילו בפחות משליש א"ר זירא עשר תעשר את כל תבואת זרעך דבר שנזרע ומצמיח יצא פחות משליש שאינו מצמיח אלמא קים להו לרבנן דתבואה שהביאה שליש אם תזרענה אינה מצמחת וא"כ שיעור התלתן והתבואה שוה ולמה חילק בלשונם ואמר דבתלתן משתצמח ובתבואה ובזיתים אמר משיביאו שליש נראה לי מפני שבכלל תבואה הוי פירות ואין דרך העולם לזרוע החרצנים להוציא גפנים או הזיתים להוציא אילנות אלא הן ניטעין ייחורי' גפנים וגרופיות של זיתים מש"ה כלל בהם משיביאו שליש ומיהו שיעור אחד הוא השליש שבתבואה וזיתים והצמיחה שבתלתן תדע שהוא שיעור אחד מדלא בעי תלמודא על התלתן כמאן שוי' רבנן כדבעי לקמן על אורז ודוחן כו'. עוד מקשים בתוספת על פתרון שפירש דיין ותירוש הוי בכלל תבואה כדכתב כתבואת גורן וכתבואת יקב דהא תני התם ברישא דהך מתני' לענבים זמן אחר הענבים משיבאישו מכלל דהך תבואה לא קתני אלא אתבואת דגן בלבד נ"ל דלק"מ ופתרון המורה עיקר דאימת הוי יין ותירוש דינו כתבואה דוקא באותן ענבים העתיד לדורכן ולעשות מהן יין כדכתב וכתבואת יקב ואותן הענבים אם לא הביאו שליש ובצרן ודרכן אין אותו היין חייב במעשר שאינו יין אלא חומץ הבוסר ומאי דתנן התם הענבים משיבאישו כגון שליקטן כדי לאוכלן שמשעה שיבאישו שיתמתקו מעט אדם תולש מהן לאוכלן וקודם לכן הן בוסר בעלמא ואפילו ליקטן לאכילה פטורין מן המעשר שאינו אוכל עד שיבאישו ויהיו חשובין אוכל ודוקא אם ליקטן לאכילה חייבין במעשר בזה השיעור אבל אם ליקטן לדורכן בגת עד שלא יביאו שליש שיהו ראויין לעשות מהן יין ע"י הדחק אינן חייבין במעשר והכל לפי מחשבתו בצרן לאכילה משיבאישו לדרכן בגת משיביאו שליש:

אלא לומר לך כל תבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ר"ה אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית פי' ומש"ה נהגא קדושת שביעית עד חג הסוכות דכל תבואה שהביאה שליש לפני ר"ה מושך גמר בישולה עד חג הסוכות כדבעי' למימר לקמן דקים להו לרבנן דכל תבואה הנקצרת בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה:

דף יג.

עומר שהקדישו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקדישוהו פי' ואין לומר שהביאו אותו מעבר לירדן מארץ סיחון ועוג שהלואי שהספיקו כל השעורין שבשדות להאכילן לבהמותיהן שסמוך לכניסתן לארץ כבשוה:

דף יג:

הדר אמר רבא מתוך שעשויין פרכין פרכין אזיל בתר השרשה המורה פירש שהיה מן הדין שנלך בהן בתר לקיטה כירק ושאר המפרשים פירשו שהי' מן הדין ליל אחר שליש כתבואה אלא מפני שעשוין פרכין פרכין שאינם מביאים שליש ביחד אלא אלו בישלו כבר ואחרים צומחים תחתיהן ומתוך כך הלכו בתר השרשה וכדברי שאר המפורשים נ"ל שאין הקטניות דומות לירק שנאכל גופי העלין והקלחין אבל הקטניות אינו נאכל אלא פרייה כתבואה וכך מוכיח נמי בירושלמי בפ"ב דשביעית שרוצה שנלך בקטניות בתר שליש כתבואה אבל מאי דקאמר שמואל לקמן הכל הולך אחר גמר פרי מוכיח כפתרון המורה וקשיא לי' טובא בטעמא דרבא דהתינח לענין מעשר דהוא מדרבנן עביד תקנה דניזיל בתר השרשה אבל שביעית דמדאורייתא מה כח יש בחכמים להוציאם מדינם וללכת בתר השרשה ולהתיר אותם שנשרשו בשביעית ונגמרו בשביעית והא אמרינן לקמן גבי חרובין דאזלי' בהן בתר לקיטה לענין מעשר דהוא מדרבנן אבל לענין שביעית דהויא מדאורייתא אזלי בהו בתר חנטה בשאר אילנות ותו ר"ש דאית לי' צובר גרנו לתוכו כדלקמן אמאי אזיל בהו בתר השרשה ואי לא טעמי' דרבא הוה מפרישנא דמן דינא אזלי' בקטניות בתר השרשה שכך היא ההשרשה לקטניות כמו שהיא החנטה לפירות האילן והילכך בתר השרשה אזלי' ולא בתר גמר פירא אבל טעמא דרבא קשיא לי:

דף יד.

באספך מגרנך ומיקבך מה גורן ויקב מיוחדין כו' קשיא לי דאטו האי קרא במעשרות כתיב והנכון בעיני דה"ג כתבואת גורן וכתבואות יקב שהוא פתרונו אצל מעשר הלוים: **מה גורן ויקב מיוחדין כו'** פי' מעשר גורן ויקב הוא מן התורה וממעשר דאורייתא למדו חכמים למעשר פירות האילן לירק שהוא מדרבנן שהתורה קבעה לגורן ויקב שנלך בהן אחר הבאת שליש שאם הביא שליש לפני ר"ה אע"פ שנגמרין לאחר ר"ה הם מתעשרין ואם היתה שניי' הנכנסת לשלישית נוהג בהן מעשר שני ולא מעשר עני מפני שהדבר ידוע שכל גידולן לא הי' אלא ממי שנה שעברה שמכאן הביאו שליש שאלו הי' גוזזן לאחר שהתחילו להביא שליש שוב אינן חוזרין וצומחין במי שנה הבאה כמו שעושה הירק א"כ הדבר מוכיח שכל גידולן היא על מי שנה שעברה ומפני זה מתעשרין לשנה שעברה אף אני אביא פירות האילן הדומין להן ונלך בהן אחר חנטה שעיקר גידול הפירות תלוי בחנטה ואין החנטה תלוי באילנות אבל ברוב גשמי שנה שעברה והילכך

אם חנטו בשניי' ונגמרו בשלישית אזלי' בתר שנה שניי' שכל הגמר שעשה בשלישית לא עשה אלא מכח החנטה שהיתה בשניי' שהרי בזמן החנטה כבר יצאו רוב גשמי שנה כדבעי' למימר לקמן ואם אותה החנטה תיפול מן האילן שוב אינו חוזר וחונט א"כ כל עיקר גידול הפרי אינו אלא החנטה ומש"ה אזלי' בתר חנטה או בתר גמר בישולה וכך היא החנטה לפירות האילן כמו הבאת שליש לתבואה יצאו ירקות שגדילין על מי שנה הבאה שאפילו אם הן גדולין הרבה ותגזוז אותן שוב אינן חוזרין וצומחין א"כ אין תלוי גידולן במי שנה שעברה אלא במי שנה הבאה וכיון שכן לא הלכו בהם חכמים אלא בתר לקיטה שאם גדל בשניי' ונלקט בשלישית בתר לקיטה אזלי' כיון שאינן דומין לגורן ויקב ואע"פ שגדלו במי שנה שעברה כיון שעוד חוזרין וגדילין במי שנה הבאה בתר לקיטה אזלי' בהו ולא בתר עיקר גידולן הילכך אם נלקט לאחר ר"ה מיד אע"פ שכל גידולו הי' בשנה שעברה בתר לקיטה אזלי' ומתעשר לשנה הבאה:

ואם לאו אסורין בשביעית אי קשיא ולמה אלו אסורין בשביעית מפני אותו הגידול המיעוט הנוסף בהן בשביעית ולגבי קטניות אמרן לעיל דאם השרישו לפני שביעית אע"פ שכל גידול הקטניות נעשה בשביעית הן מותרין תשובה הירק שגופו נאכל העלין והקלחין אזלי' בי' בתר לקיטה והילכך לבד שנלקט בשביעית היא אסור חוץ מאותם שמנע מהם מים למ"ד יום לפני ר"ה שהוציאן מדין ירק ועשה אותן בשדה תבואה אבל הקטניות אין גופן נאכל אלא פרין ודומין לאילן שאם חנט הפרי בששית אע"פ שנגמר בשביעית הוא מותר דבתר חנטה אזלי' והם ה"נ הקטניות שכך היא ההשרשה לקטניות כמו החנטה לאילנות:

דף טו.

אמר לי' אביי בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא פטורה מן הביעור אמאי דאמרי' זיל בתר חנטה אי הכי יתחייב במעשר פי' אביי רוצה לדקדק מדברי רבה רבו דפשיטא לי' דאתרוג לגבי שביעית בתר חנטה אזלי' ואמר לו בשלמא מסיפא דאמרת אתרוג בת שביעית הנכנסת לשמינית דחייבת בביעור אינו יכול ללמוד דקים לך דבתר חנטת אזלי' ומש"ה חייבת בביעור דאע"ג דהוה מספקא לך אי בתר חנטה אזלי' אי בתר לקיטה אזלינן מספיקא נמי היית חמיר והיית אומר שחייבת בביעור דדילמא בתר חנטה אזלינן אלא רישא דאמרת אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית פטורה מן הביעור אמאי דאמרי' קים לן דלענין שביעית בתר חנטה אזלי' וכיון דחנטה בששית אע"ג שנגמרה ונלקטה בשביעית אנו מקילים והולכים בתר חנטה ופטורה מן הביעור וכיון דקים לך דבתר

חנטה אזלי' לגבי שביעית ואין עלי' דין שביעית כלל אמאי פטרת לה מן המעשר אפילו את"ל דס"ל כרבן גמליאל דאמר אתרוג אע"ג דלענין שביעית אזלי' בתר חנטה לענין מעשר אזלי' בתר לקיטה והרי נלקט בשביעית ומה בכך אם נלקט בשביעית וכי שנת שביעית פוטרת מן המעשרות הפקר הנוהג בשביעית פוטר מן המעשר ולא מבעיא אפקעתא דמלכא אלא אפילו בשאר שני שבוע אם אדם מפקיר שדהו פטור מן המעשרות וכיון שבאתרוג זה אין דין שביעית נוהג בו ואינו הפקר למה לא יתחייב במעשר אם תרצה לומר בתר לקיטתו עישורו אהני לן האי שלא נלך אחר שנה שישית לנהוג בו מעשר עני יתן בשביעית מעשר ראשון ומעשר שני דלא תקרי שנת המעשר שאין נוהג בה מעשר שני אלא שלישית ששית אבל בשביעית ינהוג בה מעשר ראשון ומעשר שני ומהדר לי' רבה יד הכל ממשמשין בה והו"ל כי הפקר ופטור מן המעשרות ואילו הי' כל הפרדס מלא אתרוגים שהי' יכול לשומרו הי' חייב במעשר אלא שאין דרך לנטוע כל הפרדס אתרוגים ורב המנונא פליג עלי' דרבה ואמר כיון דאיהו לא אפקרי' מדעתי' ורחמנא נמי לא אפקרי' אינו דין שיפטור מן המעשרות מפני משמוש הידים שגזל הוא בידן הילכך אתרוג בת ששית הנכנסת בשביעית לעולם ששית ופטור מן הביעור וחייב במעשר והאי חייב במעשר לר"א כדאית לי' ולר"ג כדאית לי' לר"א דאזיל בתר חנטה דינו כשנה ששית מעשר ראשון ומעשר עני ולר"ג דאמר בתר לקיטתו עישורו דינו כשנה שביעית מעשר ראשון ומעשר שני ובת שביעית הנכנסת לשמינית לעולם שביעית וחייבת בביעור כדין שביעית וכיון שחייבת בביעור פטורה מן המעשר דהפקר כל דהו בשאר שני שבוע פוטר כ"ש אפקעתא דמלכא:

ורב המנונא סבר כיון דאינו חייב בביעור אין משמוש הידים בגזל פוטרו מן המעשר והא דקאמר אבטולמס אחר לקיטתו עישורו למימרא דלא יהבי לי' דין ששית מעשר עני אלא דין שביעית מעשר ראשון ומעשר שני כך נ"ל פתרון כל שיטה זו:

דף טו:

חסורי מיחסרא וה"ק אתרוג אחר לקיטתו עישורו ואחר חנטה לשביעית פי' ובהא פליגי רבה ורב המנונא דאתרוג בת ששית הנכנסת לשביעית אזלי' בי' בתר חנטה לשביעית ופטרו מן הביעור ובתר לקיטה אזלי לענין מעשר רבה מפרש האי דאזלי' בתר לקיטה למימרא דכיון דנלקט בשביעית פטור מן המעשר שאף על פי שאינו מופקר מן התורה כיון דיד הכל ממשמשין בו בשביעית פטור מן המעשר ולהכי אמר אבטולמס בתר לקיטתו עישורו לפוטרו מן המעשר:

אבל אילן העושה בריכה אחת הגון הדקלים והחרובין והזתים אע"פ שחנטו פירותיהן קודם חמשה עשר בשבט מתעשרים לשנה הבאה ראיתי מקשים בתוספת דלעיל אמרן תנן התם התבואה והזתים משיביאו שליש ואמר רבא נמי אמר רבנן אלו בתר חנטה אזלינן תבואה וזתים בתר שליש כו' אלמא זתים בתר הבאת שליש אזלינן והכא משמע דסבר ת"ק דזתים בתר חנטה אזלי' דמדמזכיר ר' נחמי' זתים מכלל דת"ק אף באילן זתים הולך אחר חנטה ואף ר' נחמי' דחולק על ת"ק ואינו הולך בהן אחר חנטה אין לידע אם אחר הבאת שליש הולך בהן או אחר לקיטה ויותר משמע שאחר לקיטה דעתו לילך בהן ונ"ל לתרץ דלכ"ע זתים בתר הבאת שליש אזלי כדילפי' מקרא ועשה את התבואה לשליש ואיתקוש מעשר דגן תירוש ויצהר אהדדי למימרא דדינא חדא אית לכולהו למיזל בתר שליש והאי דאדכר ר' נחמי' זתים לאו מכלל דת"ק סבר דזתים נמי בתר חנטה אזלי' אלא ה"ק לי' כי היכי דזתים לא אזלי' בתר חנטה אלא בתר לקיטה הם ה"נ כל אילן הדומה להן שעושה כעין בריכה אחת אנו הולכים אחר לקיטה כגון הדקלים והחרובין ולא אזלי' בתר חנטה אלא באילן העושה כעין שתי בריכות שאין לקוטתן שוה ות"ק אדקלים וחרובים ודאי פליגי אבל אזתים לא פליג דבוודאי זתים בתר הבאת שליש אזלי' והוא זמן לקיטתן שמשעת שהביאו שליש מלקטין אותן ומתגמרין במעטן דהכי תנן במנחות בפ' כל קרבנות הציבור תקועה אלפא לשמן כו' עד אין מביאין אונפקינון ואם הביא כשר ומקשה בגמרא והתניא אין מביא אונפקינון ואם הביא פסול מפני שהוא שרף פי' אינו חשוב אלא שרף בעלמא ומתרץ רב יוסף ל"ק הא ר' חייא והא ר"ש ברי' דר' חייא זריק לי' ור"ש בר' מטביל בי' וסימנך עשירים מקמצין ואמרי' תניא ר' יהודא אומר אונפקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השער ומעדן את הבשר עד כאן לא פליגי אלא באונפקינון שהוא שמן זית שלא הביא שליש אבל זית שהביא שליש אליבא דכ"ע שמן חשוב הוא ואיזהו זית שלא הביא שליש כגון אלו שפוצעין ומשימין במלח ובמים כדי לאוכלן אבל כשנתבשלו קצת אע"פ שהן כולן לבנים מלקטין אותן וכותשין אותן ושמנן היא שמן חשוב הילכך הזית משהביא שליש מתחילין ללקטו ומשימין אותו במעטן וכותשין אותו:

דף טז:

שלשה ספרים נפתחים בר"ה אחד של צדיקים גמורים פי' האי צדיקים ורשעים לאו דוקא שכמה צדיקים מתים וכמה רשעים חיים אלא כדין זה שנמצאת להן זכות לחיות ואפילו הם רשעים ורשעים כדין שנמצאת להן חובה למות ואע"פ שהן צדיקים כדכתיב

והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע שהזוכה בדין קורא צדיק והמתחייב קורא רשע אבל מאי דאמרינן לקמן שלש כתות ליום הדין כו' אותם הם צדיקים ודאי ורשעים ודאי: **ימחו מספר חיים** פי' דוד הי' מקלל את אויביו שלא יגיעם עד ר"ה לדינם ולכותבים באחד משלשה הספרים וכן משה אמר לבורא ואם אין המיתני מיד ואל תגיעני בראש השנה לכתבני באחד מג' הספרים:

דף יח.

ועל אלול מפני ר"ה כמה נ"ל יפה פתרון המורה שפי' שהיו עושין בגולה ר"ה ביום ל' לאלול והיו סומכין אחר רוב השנים שלא מצינו אלול מעובר אבל התוספות פירשו שהיו עושין בגולה יום ל' ויום ל"א שמא יעברו את אלול ולא הוצרכו להודיעם. על אלול אלא מפני אב שמא יחסרוהו ובל' לאב יקבעו ר"ח אלול ואינו נ"ל כלל חדא דכל היכא דתני שלוחין יוצאין לא תני לי' אלא כדי לבררם העיקר שלא יעשו אלא יום אחד והכי מיפרשי כולהו דמתני' והאי נמי לא שאני מכולהו ועוד שאם מפני אב היו מודיעים להם קביעות אלול והא אמרי' לקמן דתרי ירחי חסירי קלא אית להו שאם יחסרו אב הו"ל תמוז ואב חסרין וקלא אית להו ועוד אם בגולה היו עושין יום ל' ויום ל"א היכי מקשי הגמרא דאי מעברינן לאלול והא קא מיקלקלא ראש השנה ומה קלקול יהא להם כיון שעשו ר"ה שני ימים ל' ול"א א"ו הדבר ברור כשמש שלא היו עושין אלא יום למ"ד לאלול כפתרון המורה ואין לזוז ממנו דהיכא דשלוחין נפקי לא צייתי לך למיעבד תרי יומא אלא חד יומא ובעבור זה שלחום כדי לבררם:

דף יט.

לאסור את שלפניו ה"ה דהוי מצי למימר לאסור את שלאחריו ותו לא הויא קשיא לן ולא מידי אלא דייק ושקיל וטרי אלפניו ומוקי לה שפיר ואי לא הוי מצי מוקים לה הוי הדר לתרוצי לאסור יום שלאחריו שהוא רביעי בחודש:

ר' יהודה בן שמוע משם ר"מ מטמאין וחכמים מטהרין הפתרון הראשון שעשה המורה דחזרו לטומאתן ישנה אינו נ"ל דאיבעי' ליה למיתני בפירוש חזרו לטומאה ישנה ולא מטמא דמטמא מיכן ואילך משמע והפתרון השני שעשה דר"מ מטמאין טומאת כלי מתכות דאורייתא וחכמים מטהרין מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית מדרבנן גם זה אינו נ"ל דמטהרין לגמרי משמע ובכל היכא דאיכא טומאה מדרבנן ולא שייך למיתני מטהרין וגבי י"ח דבר אמרי' כלי זכוכית מ"ט גזרו בהו רבנן

טומאה אמר ריש לקיש הואיל ותחלת ברייתן מן החול שוינהו רבנן ככלי חרש אלא מעתה לא תהא להן טהרה במקוה אלמה תנו אלו חוצצין בכלים הזפת והחמר בכלי זכוכית הב"ע כגון שניקבו והטיף לתוכן אבר ור"מ היא דאמר הכל הולך אחר המעמיד דתניא כלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכן אבר אמר רשב"ג יהודא בן שמוע מטמא משום ר"מ וחכמים מטהרין ופירש המורה כגון שניקבו וטהרו מתורת כלי חרס דכלי חרס שבירתו מטהרתו והטיף לתוכן אבר דחשיב ליה לכולי' ככלי מתכות דכל קבלת טומאה משום אבר דמעמידו הוא הילכך אית לי' טהרה במקוה ר"מ מטמא ולא אמרי' בטל לי' מתורת כלי כשאר כלי חרס שנשברו דקסבר הלך אחר המעמיד ותורת כלי מתכות עליו זה הפתרון נ"ל עיקר. ונכון והשתא אתי שפיר דר"מ מטמא מיכן ולהבא דמשוי להו ככלי מתכות וחכמים מטהרין לגמרי דמשוו להו ככלי חרס שנשברו דלא אזלי בתר המעמיד אלא בתר עיקר כלי:

דף יט:

מותיב רב נחמן על שני חדשים מחללין את השבת כו' פי' מש"ה לא אותי' ממתני' דתנן ועל ניסן מפני הפסח כו' דאם איתא דכל אדר הסמוך לניסן חסר כיון דנפקי אאדר למה להו לנפקי אניסן והא קים להו דבל' באדר יעשו ניסן ואדר יהא חסר דאיכא למימר לא ידעי כ"ע להאי מילתא דכל אדר הסמוך לניסן חסר ודילמא אתי לאסתפוקי להכי שלחי' להו: להכי אקשי לי' מהא דתנן מחללין את השבת דבי דינא ידעי דכל אדר הסמוך לניסן חסר ואמאי יהבי בי דינא רשות לעדי הלבנה לחלל את השבת והרי בלא עדותם הם עתידים לקבוע ניסן ביום ל' לאדר:

דף כ.

כי אתא עולא אמר עברוה לאלול נ"ל שלעולם לא היו מעברין אלא משום יוה"כ שלא יבא סמוך לשבת בין מלפני' ובין מלאחרי' כדאמרי' בפ' החליל אבל ליו"ט הסמוך לשבת לא חששו מעולם לעבר דאי משום מתיא איפשר בעממי ואי משום ירקא דילמא סברי כר' יוחנן דאמר נולדה בזה מותרת בזה דלית ליה הכנה דרבה וכן נמי ירק שתלשו גוי בזה א"נ כיון דביו"ט מותר לבשל היו מבשלין הירק ולא הי' נפסד ומש"ה כי אמרי' לקמן איכא ביניהו יוה"כ שחל להיות אחר השבת לא חש לר"ה וחג הסוכות דחיילי בערב שבת ומאי דמסיק בתר הכי איכא בינייהו יו"ט שחל להיות סמוך לשבת כו' אינו אלא דיוקא בעלמא לאקומי מאי ביניהו ואינו עיקר שלעולם לא עיברו אלא בעבור זה וכדי

למצוא מאי ביניהו אמר כל זה דכל טעם העיבור אינו אלא בעבור יוה"כ ומר אמר טעמא חדא ומר אמר טעמא חדא ולא פליגי וכזה ימצאו בתלמוד סברות הרבה שמעמידים כן מפני דוחק המקשה ואין לסמוך עליהם:

דף כב:

וחד מי מהימן כו' פי' דחד נמי שראה את החדש מחלל את השבת והולך שמא ימצא אחר שם ויצטרף עמו כדתנן אב ובניו שראו את החדש ילכו דאע"ג דתרווייהו כחד דמי אנו מתירין לשניהן לילך ולא אמרי' ילך האחד והאחד ישאר וכ"ש היחיד לבדו שמחלל מ"מ התנא למה שנה אם אינן מכירין אותו ולא שנה אותם שמתקיימת העדות בהן אלא בע"כ האי אותו אותו הזוג היא:

דף כג.

אמרי זימנין דמיתנסי בי דינא כו' אי קשיא והשתא דאמרי' אחסר עבדי' אמלא לא עבדי' אכתי איכא למיחש דאי מיקלע יום שלישי בשבת ולא נראה החדש בזמנו ועיברוהו ולא עבדי משואות למוצאי שבת אתי נמי למיטעי דאמרי מלא הוי ומש"ה לא עביד משואות למו"ש או דילמא חסר הוה וראוי הוה דליעביד למו"ש ואיתנוסי הוא דאיתנוס והילכך ניעבד בין אמלא בין אחסר וליעביד משואות למו"ש ולידעו דמעובר הוא ואי לא ניעבד ידיע דהוה חסר תשובה כיון דחוק קבוע הוא בכל חדשי השנה דאמלא לא עבדי' לא תלי באיתנוסי אלא אמרי' בודאי מדלא עביד במו"ש מלא הוה אבל כי הוה אמרי' דליעבד בין אמלא בין אחסר כו' התם ודאי איכא למיטעי באיתנוסי כיון דבכל חדשי השנה עבדי נמי אמלא ומש"ה מקשה וניעבד אמלא ולא ניעבד אחסר דהשתא לא עבדי למו"ש לא תלי באיתנוסי אלא בכל חדשי השנה חסירין דלא עבדי:

דף כג:

לפני החמה או לאחר החמה פי' המורה הלבנה אינה נראית לעולם ליום למ"ד אלא סמוך לשקיעת החמה כו' וקשיא לי אם סמוך לשקיעת החמה נראית מתי ילכו ויעידו לב"ד ומתי יחקרו עדותם ויקדשו את החדש והיכי תנן שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת אלמא נראית היא לפעמים בלילי שלשים וכלל אומר כי הדברים האלה הם תלוים בחכמת השמים ומי שלא יהי' בקי בחכמת השמים לא ידע אלה הסודות ולדידי חזי לי ספר המועדים שעשה רבינו משה בר מימון זצוק"ל מביא באלה השאלות שהיו

בודקים את העדים חכמות נוראות ונפלאות והאריך בהם כמה וכמה ואחרי שהי' מאריך ומרבה לדבר חכמות הי' אומר וזהו שאמרו חכמים לפני החמה או לאחר החמה ועוד הי' מרבה לדבר ולבסוף ואמר וזהו שאמרו חכמים לצפונה או לדרומה וכן על כולם ואין חכם בעולם שיוכל לעמוד על דבריו אך מי שיהי' בקי בחכמת השמים הילכך מי שאינו בקי בחכמות השמים אינו בקי באלה הסודות וגם לא מה שאמרנו בפ' שעבר עשרים וארבע שעי מיכסי סיהרא וגם לא מה שנאמר לפנינו פעמים בא בקצרה פעמים בא בארוכה שכל אלו הם סודות נעלמים בחכמות השמים:

עושה שלום במרומיו מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה שמעתי מן הבקיאים בחכמות השמים שאין ללבנה שום אורה אלא לוקחת אורה מן השמש ובחצי החדש כל פני הלבנה רואים את החמה ובעבור זה היא מאירה כולה ונראית שלימה מיכן ואילך היא הולכת לצדדין ואין כל עיגולה רואה את החמה אלא מקצת ממנה והיא אז דקה ביותר ואין כח בעין לראותה והולכת ומקרבת אצל החמה מעט מעט ובכל יום מוסיף אורה עד ט"ו בחדש שעומדת עם החמה פנים אל פנים ומאירה כולה ועוד חוזרת ומתרחקת מעט מעט כמו שאמרו וכיון שאין אור ללבנה אלא מה שלוקחת מן החמה היאך יכולה החמה לראות פגימתה של לבנה והלא הצד הרואה את החמה היא המאיר והצד שאינו רואה היא הפגום:

ירושלמי אמר ר' לוי לעולם לית מזל חמי מן קומוי אלא כולהון סלקין באהן דסליק בסולמה הפוך פי' סדר המזלות טלה שור תאומים כו' פני הטלה אל שור ופני שור אל תאומים וכן כולן וכן שאחר טלה עולה שור נמצא שזנב טלה עולה תחלה ואח"כ ראשו ואחר שהשלים ראשו עולה זנב שור ולעולם שור אינו רואה טלה שכבר עלה ויתקנא בו אלא תאומים שתחתיו וכן תאומים אינו רואה שור שכבר עלה אלא פניו אל סרטן שהוא תחתיו וכן כולן:

דף כה:

ואמאי ולא תהא שמיעה גדולה מראייי פי' המורה דהא גבי עדות החדש לא כתב עדות אלא כזה ראה וקדש ולקמן בסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש כו' פי' דגבי נפשות עדות בעינן דכתיב על פי שנים עדים יומת המת ואינו נ"ל מה שחילק בין עדות החדש לעדות נפשות דהא בפ' החובל מוקי לה להא דסנהדרין כגון שראוהו בלילה דלאו בני מיעבד דינא נינהו אלמא בכל עדיות דעלמא אמרי' לא תהא שמועה גדולה מראייי' אם ראו ביום ועיין דין אין עד נעשה דיין בפ' החובל במהדורא תנינא ובפ' יש נוחלין

במהדורא רביעאה והכא דייקי ממתני' דעד נעשה דיין ושניהם למדנו ממנה מרישא שמעי' דעד שראה נעשה דיין ומסיפא דתני ויושיבו מחבריהם אצל היחיד שמעי' דאין עד שהעיד נעשה דיין:

דף כו.

חוטא בל יתנאה קאמרי' פי' ושופר נמי בל יתנאה הוא שהרי הוא מראה כחו וחכמתו בתקיעתו שהוא יודע לתוקעו יפה ובחזקה:

דף כז.

ותרי קלא מי מישתמעי והתניא זכור ושמור כו' פי' היכא דאיכא תרי קלי חד מבלבל חברי' ואין אדם מבין אפי' א' מהם גם הנה נמי זה תוקע בשופר וזה תוקע בחצוצרות אין אדם מבין לא קול השופר ולא קול החצוצרות ומתרץ אלא תרי קלי מחד גברא לא מישתעי תרי קלי מתרי גברא משתמעי פי' אימתי אמרי' דתרי קלי לא משתמעי ולא חד מנייהו שזה מבלבל את זה הני מילי מחד גברא כגון אם שם האדם בפיו שופר וחצוצרות ותקע בשתיהן אין אדם מבין ממנו לא קול שופר ולא קול חצוצרות שזה מבלבל את זה ואין זה יכול לעשות אלא הבורא לבדו שאמר זכור ושמור בדיבור אחד אבל תרי קלי מתרי גברי משתמעי אם זה תוקע בשופר וזה בחצוצרות אם רוצה ליתן דעתו לשמוע קול השופר אין קול החצוצרות מבלבלו או אם רוצה לשמוע קול החצוצרות אין קול השופר מבלבלו אבל אם רוצה לשמוע ולכוין בשניהם אינו יכול שעל דבר זה נאמר ואין האוזן יכולה לשמוע שני דברים כאחת כ"א מפי הגבורה כגון אם תקעו שני בני אדם בשני שופרות זה עשה תקיעה וזה עשה תרועה ביחד לא יצא ידי שניהם שאין בו כח להבין שני קולות ביחד כדפרישית בפ"ק במה"ק ומקשה מתרי גברי מי משתמעי והתניא ובלבד שלא יהו שנים קורין פי' אם קורין שנים בתורה ביחד לא יצא השומע מהם מפני שהקול זה מבלבל את חבירו ומהדר הא לא דמיא אלא לסיפא בהלל ובמגלה אפילו עשרה קורין אלמא כיון דחביב עלי' יהיב דעתי' ושמע ה"נ כיון דחביב עלי' יהיב דעתי' ושמע פי' מאי במידי דלא חביבא לי' כגון קריאת התורה שהיא תדירה לא שמע אינש מתרי גברי אבל מגלה והלל ושופר דאתי לפרקים חביבי לי' ויהיב דעתי' ושמע אפילו מתרי גברי אבל מיהו לא שמע מתרי גברי אלא חד קלא ולא תרי קלא:

רב פפא בר שמואל סבר למיעבד עובדא כי האי מתני' פי' שהי' רוצה לעשות בראש השנה שופר וחצוצרות אמר לי' רבא לא אמרו אלא במקדש פי' דוקא במקדש הי' עושין

שופר וחצוצרות אבל בגבולין שופר עבדי' בר"ה ולא חצוצרות תניא נמי הכי במה דברים אמורים במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות ומקום שיש חצוצרות אין שופר פי' בד"א מאי דתנן במתני' דבין בר"ה ובין בתעניות תוקעין בשופר ובחצוצרות דוקא במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר דהיינו בר"ה אין חצוצרות ומקום שיש חצוצרות דהיינו בתעניות שתוקעין אותו לכנופיא בעלמא לקבץ את העם אין שופר וכך הנהיג ר' חלפתא בציפרין ור' חנניא בן תרדיון בסכני פי' אר"ה קאי שהנהיגו במקומן לתקוע בר"ה בשופר וחצוצרות וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן לעשות בר"ה שופר וחצוצרות אלא בשערי המזרח בהר הבית אבל בגבולין שופר ולא חצוצרות וכדילפינן מקרא בחצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא א"נ יש לפרש דהאי דקתני הריעו לפני המלך ה' הוא דבעי' חצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא א"נ יש לפרש דהאי דקתני וכן הנהיג ר' חלפתא כו' אתעניות קאי דאמרי' במתני' שהיו תוקעין בחצוצרות ושופרות וכך הנהיג ר' חלפתא בציפרין שיעשו בתעניות חצוצרות ושופרות ואמרין להם חכמים שלא היו נוהגים כן לעשות בתעניות חצוצרות ושופרות אלא בשערי המזרח אבל בגבולין חצוצרות עבדי' בתעניות לקבץ את העם אבל בשופר לא היו תוקעין ואתיא הא כי ההיא דתנן בפ"ב דתעניות מעשה בימי ר' חלפתא ובימי ר' חנניא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וגמר את כל הברכות וענו אחריו אמן תקעו הכהנים תקעו מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותיכם על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה וכשיבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי המזרח פי' הם הרגילו במקומם לתקוע בתעניות בשופרות וחכמים אמרו לא היו נוהגין לתקוע בשופרות בתעניות אלא בשערי המזרח כדתנן בר"ה אבל בגבולין לא תקעי' בשופרות בתעניות כדתניא בברייתא אבל בגבולין מקום שיש חצוצרות אין שופר והמורה פי' התם ה"ג וגמר את כל הברכות ולא ענו אחריו אמן תקעו בני אהרן תקעו חזן הכנסת אומר להם על כל ברכה וברכה והוא השמש ולא שליח ציבור שלא לענות אמן אלא בשערי מזרח בהר הבית כלומר בזמן שביהמ"ק קיים כשמתפללין בהר הבית ונכנסין דרך שער מזרח לפי שלא היו עונין אמן במקדש כדאמרינן בגמרא ואין לומר לא היו נוהגין כן לתקוע אלא במקדש דודאי תוקעין בגבולין כדמוכח בכולה הך מסכתא ובר"ה ואינם נ"ל דבריו דהא הכא אמרי' בפירוש מקום שיש שופר דהיינו בר"ה אין חצוצרות ומקום שיש חצוצרות דהיינו בתעניות אין שופר ותו לפי פתרון המורה מ"ט דר' חלפתא שלא

הי' עונה אמן במקומו אטו ביהמ"ק הו מקומו א"ו לא הנהיג כ"א לתקוע ובזה תפשוהו חכמים שאין תוקעין אלא במקדש:

דף כט:

ויעבירנו ד"א ברה"ר עיין מ"ש לקמן בפ' לולב וערבה כרם רבעי הי' לו לר"א במזרח לוד פי' סבירא לי' לר"א דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא וכרם רבעי נוהג אפילו לאחר החורבן כדכתבית בהלכה י"ב בספר הלקט: עיין מ"ש בזבחים בפ' קדשי קדשים:

דף לא:

ארבעים שנה למד ארבעים שנה לימד ובפ"ב דסוכה אמרי' פי תלמידים הי' לו להלל קטן שבהן ר' יוחנן בן זכאי ובפ"ק דשבת אמרי' הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה ובשלהי ספרי תניא דהילל הזקן פירנס את ישראל ארבעים שנה ונמצא שמת קודם החורבן ששים שנה ורבן יוחנן בן זכאי דלמד מ' ולימד מ' והיה חי אחר החורבן נמצא שלא למד לפני הלל אפילו עשרים שנה והשאר עד שהשלים לארבעים למד לפני אחרים:

דף לב.

עשרה מאמרות ויאמר אלהים יהי אור חד יהי רקיע תרי יקוו המים תלת תדשא הארץ ארבע יהי מאורות חמשה ישרצו המים ששה תוצא הארץ שבעה נעשה אדם שמנה הנה נתתי לכם את כל עשב אינו מן המנין שאין שם שום יצירה לא טוב היות האדם לבדו תשעה שבו יצר חוה הרי תשעה:

סליק מסכת ראש השנה